

‘Rita Reys had heus niet meer swing dan ik’

Een duizendpoot, *Tausendsasser*, *jack-of-all-trades*: Edwin Rutten is zanger, acteur, musicalster, columnist, docent, presentator, schrijver, dagvoorzitter en discussieideer. En natuurlijk befaamd als Ome Willem in de tv-serie *De film van Ome Willem*. Nog steeds. ‘Zeg, als je selfies wilt maken, ik vind het allemaal goed, hoor.’

door RUDIE KAGIE

Normaal gesproken valt een zoekgeraakt fietsleuteltje onder alledaags ongemak, maar dat ligt anders nu Edwin Rutten in de Amsterdamse bodega Keyzer ongeduldig met de vingers op het tafelblad zit te trommelen. Waar blijft die vent met wie hij heeft afgesproken? Die vent beschikt niet over het mobiele nummer van de zanger. Er zit niets anders op dan hem van de malheur te verwittigen op de manier waarop we dat vroeger deden: Keyzer bellen en vragen het bericht aan hem door te geven. “Edwin Rutten is hier al,” zegt een damesstem. “Ik waarschuw hem wel even.”

Even later, bij de begroeting, bewijzen de titels van de singles waarmee hij als tienerster in de vroege jaren zestig de ene hit na de andere scoorde hun praktisch nut. ‘*Het spijt me.*’ ‘Terwijl ik zat te wachten, moest ik altijd weer opnieuw aan je denken.’ ‘*Sorry...*’ ‘*Je t’attends.*’

De serveerster die de bestelling komt openemen, is dezelfde die zojuist aan de telefoon kwam. Hoe wist ze trouwens hoe Edwin Rutten eruitziet? De vrouw maakt zwijgend met haar vuisten een stapelend gebaar. “Ik ben groot geworden met Ome Willem, we keken altijd.” Ze is 38 jaar. De artiest roert glunderend in zijn koffie. Hij verbaast zich over vakgenoten van zijn generatie die het liefst onder een deken zouden wegduiken om te ontsnappen aan de blik van herkenning op basis van lang vervlogen successen. “Ik zeg altijd tegen die collega’s: nu zit je te klagen, maar als ze je niet meer kennen, beginnen de maagzweren. Zeur niet! Als je niet tegen bloed kunt, moet je geen dokter worden.”

Ome Willem telt zijn zegeningen, al bonsde het verleden onlangs wel erg indringend op de deur toen kompaan Aart Staartjes verongelukte, bedenker van het succesvolle *De film van Ome Willem* dat van 1974 tot 1989 kinderen aan de buis kluiserde, vanaf 2003 werd herhaald en vervolgens honderdveertig keer als theatervoorstelling door het land toerde.

Staartjes haalde Rutten bij het programma omdat hij ‘een grillig type’ wilde; de kroon op een halve eeuw vriendschap die ooit was begonnen met het gezamenlijk inspreken van een reclamespotje voor melk, de witte motor. Waren ze goed in, *voice-overs*; wie scherp luistert, herkent hun stemmen in alle Barbapappa-tekensfilms. Credo van ‘meneer Aart’ was: je moet jeugdprogramma’s nooit kinderachtig maken. De kijkertjes serieus nemen, daar ging het om. Hij koesterde het imago van ongelikte brombeer, maar als hij op je gesteld was, aarzelde hij niet dat te laten merken. Zijn regieaanwijzingen voor Ome Willem betroffen deels de kribbigheid

Edwin Rutten

FOTO ROBERT ELSING

die dit personage moest uitstralen.

“Mag ik iets tegen u zeggen?” Naast onze tafel staat een jonge vrouw.

“U mag iets zeggen.”

“Als jong meisje zat ik voor de televisie, ik was een jaar of zes, zeven. Toen zei u in dat programma: hee jij daar, haal die duim uit je mond. Ik heb me jarenlang afgevraagd: hoe kon Ome Willem zien dat ik zat te duimen?”

“Alleen ik kon dat. Is ondanks dit jeugdtrauma alles toch nog goed gekomen?”

“Ik heb daarna nog heel lang geduimd.”

“Je bent zogezegd lang in de orale fase blijven hangen. Maar nooit de stichting Korrelatie hoeven bellen? Weet je wat het leuke is van Ome Willem? Dat je voor de rest van je leven geknuffeld wordt.”

“Ik wou dit even zeggen.”

“Zeg, als je selfies wilt maken, ik vind het allemaal best hoor. Doe het dan voor mij!”

“Wil je dat?”

“Tuurlijk!”

Partner Robbert komt toegesnel met zijn mobieltje. De vrouw slaat een arm om Ome Willem, ze kust hem.

Hij: “Dat wordt een lekkere MeToo, zeg. Als je die foto’s laat zien, zeg je maar gewoon: hij heeft me gedwongen.”

“Je bent geen spat veranderd. Hoe kan dat nou?”

“Iedere ochtend m’n kop in een teiltje botox, zou dat het zijn?”

Als de vrouw vertrekt, heft Ome Willem de rechterwijsvinger. “En denk erom, hè. Joepie de...”

“Poepie!” vult ze aan.

In Nederland werd Rutten op grond van zijn brede actieradius een duizendpoot genoemd, toen hij zijn werkterrein tijdelijk uitbreidde naar Duitsland heette hij daar een *Tausendsasser*, in Engeland was hij de *jack-of-all-trades*. Zanger, acteur, musicalster, televisie-icoon, columnist, presentator van een jazzprogramma, drummer, docent aan het conservatorium, explicateur bij klassieke hoogtepunten als het *Weihnachtsoratorium* en de *Mattheus Passie*, schrijver van 250 muzikale verhalen die hij ter

omlijsting van concerten voordraagt, veelvraagd dagvoorzitter en discussieideer.

“Een losse bak gereedschap” noemt hij zijn gevarieerde werkkring – en dat terwijl hij in zijn jonge jaren leek voorbestemd het helemaal te gaan maken in de jazz. Toen hij op z’n achttiende het Vossius Gymnasium verliet, had hij al een plaatje en een elpee gemaakt. Zijn handelsmerk was een enigszins hees stemgeluid dat borg stond voor een zwoel timbre. Ze konden veel van hem zeggen, maar het swingde als de neten. In 1969 schreef hij geschiedenis met *Rutten Troef*, de eerste Nederlandstalige jazzelpee. Had hij weer wat krediet opgebouwd bij de boppers die mopperden dat een jazzjongen niets te zoeken heeft in de hoek van *Toppop* en de hitparade.

Kenners waren het erover eens dat Edwin Rutten de potentie had om uit te groeien tot een vedette van hetzelfde kaliber als Rita Reys. Had hij er niet verstandig aan gedaan zich te beperken tot één genre? Het antwoord plopt op in een reflex, de vraag werd hem vaker gesteld. “Waarschijnlijk had ik als fulltime jazzzanger meer publieke erkenning gekregen, het was heus niet zo dat Rita Reys een betere vertolker was van teksten of meer swing had dan ik.”

Ach, Rita. Maakte een plaat met de Jazz Messengers, trad op met Lester Young en Dizzy Gillespie en was overtuigd van haar grootheid. “In Groningen zong ik tijdens een jazzconcert in het voorprogramma, daarna kwam Rita. Ik zong *Nancy with the laughing face*, maar had de naam in Rita veranderd. Ze liep het podium op, zong haar songs en zei toen: ‘Edwin vindt het leuk om samen met mij iets te zingen.’ Ze deed alsof dit spontaan was, maar dit was natuurlijk afgesproken. We zongen samen, daarna zei Rita: ‘Het is misschien wel leuk om met iets moois te eindigen.’ *Arrrrgh!*” Trouwens, bij de fabelachtige microfoontechniek van *Europe’s First Lady of Jazz* vielen wel kanttekeningen te maken. “Als er een hoge noot kwam, stak ze dat ding ongeveer in haar kont. Want mensen horen die hoge noot in hun hoofd, maar zij heeft ‘m niet gezongen.”

De kennismaking met het fenomeen kinnesinne in het artiestenvak vond plaats in de prille jaren zeventig, toen de zanger bij de NCRV mee-

werkte aan het door jonkheer Paddy van Riemsdijk gepresenteerde *Die goeie ouwe koffergrammofoon*. “Tot mijn verbazing ontmoette ik daar bijna uitsluitend jaloersige collega’s waar ik doodmoe van werd. Ik kon alleen goed opschieten met Mini en Maxi, dat waren leuke vogels. Na afloop van een opname zat ik de boel een beetje te stagen. Het was niet eerlijk, zei ik: Thérèse Steinmetz had veel meer close-ups dan ik; op die manier had ik er geen zin meer in. Zat ik een beetje beuterd naar beneden te kijken. Er viel een doodse stilte, alleen Mini en Maxi moesten lachen.

Karelte de Rooij, Mini uit het duo met Maxi, en ik moesten met een saxofon in de hand doen alsof we muziek maakten. We hadden de grootste lol, met als gevolg dat ik op zeker moment door het mondstuk van die sax tegen Karel zei: ‘Ik geloof dat ik in mijn broek heb gepist.’ Dat bleek te kloppen. Mijn kruis was drijfnaat, al was dat op de televisie niet te zien.”

Hij kan zich niet herinneren dat hij ooit werd verblind door ambitie. Het was meer zo dat hij van het ene in het andere rolde. “De telefoon ging en dan werd ik ergens voor gevraagd. Zo ging het eigenlijk steeds.” Je zou kunnen zeggen dat het hem steeds kwam aanwaaien. “Maar ik ben geen verwend Oblomov. Je bent er niet met een buiginkje en een bosje bloemen. Dat zei ik ook altijd tegen mijn studenten op het conservatorium: als je op het podium staat, moet je zorgen dat mensen in de zaal jaloers op je zijn. Als er drie toetsen van de piano kapot zijn, gebruik je die niet. Het publiek heeft er niets mee te maken dat je zonder benzine op de Afsluitdijk staat.”

Zonder ijzere discipline zou het hem niet zijn gelukt de veelzijdige bezigheden richting te geven. Met als constante factor zijn credo dat tussen nul en twaalf jaar de normen en waarden voor het fatsoen worden gekweekt. “Ik zie mezelf nog in Amsterdam door de De Lairesestraat naar het Stedelijk Museum lopen, waar Pierre Janssen ons zou toespreken. Dat werd voor mij als tienjarig jochie een onvergetelijke ervaring. Ik zat alleen maar naar Pierre Janssen en diens fladderende handen te kijken, nauwelijks naar de schilderijen. Ik hou niet meer zo van de woorden passie en geïnspireerd, laat staan uitdaging. Ik zat naar een man te kijken die bevlogen was, hij heeft alle musea in de wereld voor me geopend. Ieder kind heeft een Pierre Janssen nodig die hem op het goede spoor zet. Ik ben blij dat ik daaraan heb kunnen bijdragen, onder andere door de serie *Opvoeden is een kunst* die ik voor de NTR maakte.”

Daarnaast is er natuurlijk de eeuwige, waarin de zanger tot zijn laatste snik hoopt te volharden. “Mijn vader was een man van de *Sacre du printemps* en Kurt Weill, mijn moeder was fan van Sinatra. In het Kurhaus zei ze tegen barpianist Sandor Vidak: ach, doe even Erroll Garner voor me. Ik kom dus uit een tweestromenland. Van daar dat ik geen onderscheid maak tussen klassiek, jazz of andere muzieksoorten.”

Het repertoire ontleent hij grotendeels aan *The Great American Songbook*, een collectie van de succesvolste Amerikaanse jazz en lichte muziek uit de periode tussen 1920 en de jaren vijftig, voornamelijk afkomstig uit Broadwaymusicals, muziektheater en Hollywoodfilms. De tweehonderdvijftig liedjes – *Summertime*, *Because I love you*, *All the things you are*, dat soort werk – kan iedereen meefluiten, maar gek genoeg komt er niets nieuws bij. Hij heeft daar wel een verklaring voor. “Pas over twintig jaar zullen we weten wat

Ome Willem, populair in 2020. FOTO NAT. ARCHIEF

de *standards* van nu zijn. Wij konden destijds ook niet bevroeden dat Ome Willem zo populair zou worden dat hij in 2020 bij bodega Keyzer door een mevrouw zou worden aangesproken. Een standaard ontstaat door het verstrijken van de tijd. Een lied is niets anders dan een verhaaltje met een begin, een midden en een slot. Ik vroeg studenten altijd wat de *mood* was waarin ze zo’n standaard gingen zingen. Er zijn drie mogelijkheden, zei ik: vrolijk, verdrietig en het achtuurjournaal. Je kunt *The end of a love affair* vertolken met een snik in je stem, maar ook opgetogen, omdat je blij bent dat het uit is.”

Thuis gaan de gesprekken vaak over muziek, echtgenote Annett Andriessen is operazangeres van beroep. “We hebben elkaar 32 jaar geleden op het conservatorium ontmoet. Annett was van de hoge liedjes, ik van de wilde lucht en de medeklinkers. We hebben een geweldig interessant leven. Ik was met haar in San Francisco, waar ze in de opera zong, ze zong in de Scala in Milaan. Als ik op vrijdag klaar was met mijn programma, vijf keer in de week op Radio 4, bracht mijn vaste taxichauffeur me naar Schiphol. In Milaan kwam een andere vaste man me ophalen.”

Jawel, ze hebben wel eens een duet gezongen: *My funny Valentine*, op een feestje. De professionele samenwerking betreft voornamelijk wederzijdse advisering. “Zij kijkt kritisch naar mijn teksten. Als ik een jazzconcert heb, zingt ze me altijd even in. Toen ik die musical *Annie* ging doen, zat ik enorm te worstelen met een bepaald liedje. Annett ging achter de piano zitten, bladmuziek erbij. Ze zei: als je even je tongrandje tegen je bovenkiezen legt. Ik moest even kijken waar mijn tongrandjes waren, maar daarna was het voor elkaar. Ik heb die musical 198 keer gedaan en 198 keer aan haar gedacht. Waar zou ik zijn zonder mijn Annett?”

Dinsdag 28 januari spreekt Rudie Kagie met Edwin Rutten in het Amsterdamse Torpedotheater. Rutten zal ook enkele nummers zingen, begeleid op de piano door Louis Houët. Aanvang 20.30 uur, toegang 10 euro. sSint Pieterspoortsteeg 33, tel. 020-4284993, reserveren@torpedotheater.nl.

Blunderlunch

Ooit nam ik deel aan een zogeheten blunderlunch. Dat wist ik pas toen ik er eenmaal zat, want organisator Rob van Vuure, Nederlands bladen-dokter-door-de-eeuwen-heen, had me uitgenodigd om tijdens een Bladenmakersweek iets te komen vertellen over minder geslaagde of zelfs mislukte acties bij *Opzij*. De naam ‘blunderlunch’ was vooral voor intern gebruik, die zou genodigden misschien te zeer afschrikken. Deze speciale lunch werd af en toe gehouden, wanneer Van Vuure weer eens een stel naïevelingen had kunnen strikken.

Ik had twee voorbeelden van volstrekt foute *Opzij*-covers: één met de kop ‘Kut ruikt lekker’, die onze weliswaar bevrijde lezeressen veel te ver vonden gaan, en een cover die ons financieel bijna de kop kostte. Ik had namelijk het op zichzelf aardige idee gekregen om een cover te maken bij een verhaal over de honderd invloedrijkste vrouwen van Nederland. Daarvoor had ik zowel de voor- als de achterkant van het omslag voorzien van honderd portretjes van de bewuste dames. Toen het op betalen van de fotobureaus en individuele fotografen aankam, bleken die allemaal minimaal honderd gulden per foto te rekenen. Ik weet niet meer hoe dat is opgelost, misschien heeft onze toenmalige directeur Theo Bouwman er wel een extra hypotheek op zijn huis voor moeten nemen.

Andere blunders die tijdens die lunch werden onthuld: Derk Sauer, die de oeroude Nederlandse

leesportefeuille nieuw leven

dacht in te blazen in Rusland, maar daar was men niet gediend van bladen die na twee weken teruggegeven moesten worden. Bovendien was de verspreiding over het uitgebreide platteland een probleem, dus dat werd een flop. Verder waren er de veel te hoge voorschotten die uitgever Robbert Ammerlaan aan enkele ‘veelbelovende’ schrijvers had gegeven, van wie hij nooit één geschreven woord ontving. Rob van Vuure kwam zelf met een geflopte *Margriet*-omslag van prinses Christina, een leuke vrouw op wie hij gaande het productieproces zelfs een beetje verliefd was geworden, maar een mislukking als trekker van losse kopers. Dat de cover van *Playboy* met Miss Ajax erop heel slecht verkocht werd in Rotterdam, had hij ook niet voorzien. Oud-*Libelle*-hoofdredactrice Franska Stuy vertelde over haar pijnlijke opmerking dat Libelle niet het blad was voor Volvrijders, terwijl er een enthousiaste deputatie van Volvomanagers onder haar gehoor zat.

De blunderlunch bestaat niet meer, terwijl het toch zo’n leerzaam, onderhoudend en overal toepasbaar fenomeen is. Laten we hem herinvoeren op bijeenkomsten van artsen/advocaten/burgemeesters/loodgieters/fritesbakkers/garagehouders en journalisten.

Misschien een ideeetje voor een *Argus*-borrel?

CISCA DRESSELHUIS

CISCA